

Алла МЕЛЬНИК

СТРУКТУРНА КОРЕКЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ НА ЗАСАДАХ ПОЛІКРИТЕРІАЛЬНОСТІ ЯК НЕОБХІДНІСТЬ І СКЛАДОВА ЇЇ СИСТЕМНОГО РЕФОРМУВАННЯ

Обґрунтовано необхідність активізації структурної політики в Україні. Запропоновано методологічні підходи до вибору критеріїв і пріоритетів структурної корекції економіки, зокрема принципу полікритеріальності та селективних варіантів програм структурної перебудови.

Формування трансформаційної моделі національної економіки і забезпечення інституційної стабільності вимагають зваженої оцінки її стану в посткризовий період, конкурентних переваг у системі міжнародного поділу праці, причин і факторів, що обумовили найбільшу тривалість і глибину кризи в Україні. Більшість вчених-економістів сходиться на думці, що однією з причин цього є структурна незбалансованість її економіки, відсутність суттєвих зрушень в її усуненні, невідповідність структури національної економіки сучасним запитам глобального середовища та потребам економічного зростання. З огляду на це загальнонаукові дослідження даної проблематики, обґрунтування методологічних підходів і практичних рекомендацій щодо структурного реформування економіки набувають особливої актуальності.

Теоретико-методологічні засади дослідження структурних трансформацій національної економіки напрацьовані у *працях* В. Вольфа, Дж. М. Кейнса, Г. Майера, К. Мюрдаля, У. Ростоу, Дж. Сакса, Р. Солоу, Дж. Стігліца, Й. Шумпетера, Дж. Форрестера, М. Фрідмена та ін.

Проблемам дослідження структурних зрушень та структурної політики в умовах ринкової трансформації присвячені праці українських вчених: О. Амоші, С. Аптекаря, В. Бесєдіна, С. Білої, А. Гальчинського, В. Гейця, П. Данильченка, Є. Савельєва, С. Юрія та ін.

Водночас поза увагою залишились особливості умов формування структурної політики в Україні в посткризовий (криза 2008–2009 рр.) період, в умовах загострення геополітичних інтересів на її території.

Мета цієї статті – обґрунтувати наукові підходи до структурної корекції національної економіки на засадах полікритеріальності.

Проведений нами раніше аналіз структури національної економіки в розрізі її основних структурних векторів та її динаміки дав змогу зробити висновок, що: по-перше, для економіки України характерні суттєві деформації її структури; по-друге, структурні трансформації, які проявляються у формі зміни стану елементів, частин, пропорцій і кількісних характеристик економічної системи, охоплюють усі зрізи її структури: галузевий, технологічний, відтворювальний, соціальний, регіональний,

зовнішньоекономічний, інституційний, однак глибина цих змін з трьох можливих рівнів цього процесу (структурна революція, структурна перебудова, структурні зрушення) відповідає рівню “структурні зрушення” [1, с. 59].

Зокрема, дослідження секторальної структури економіки України та її динаміки свідчать, що вона загалом відповідає пропорціям, які склались в економіках країн ЄС, в яких значна частка припадає на вторинний (26,70%) і третинний (71,5 %) сектори [2], що домінують у постіндустріальному суспільстві. Проте такі пропорції сформувались не стільки за рахунок зростання сфери послуг, стільки за рахунок спаду промислового виробництва військово-промислового комплексу та зростання цін на послуги (особливо житлово-комунальні).

Необхідною умовою формування економічної політики, визначення пріоритетів її розвитку є відповідна технологічна структура. За експертними оцінками, наведеними в [1, с. 22], на частку п'ятого технологічного укладу в Україні припадає 4,7% (військова техніка, засоби зв'язку), четвертий технологічний уклад становить близько 42,4%, а третій – 52,8%. В економіці України ще зберігаються реліктові (перший і другий) технологічні уклади.

Зрозуміло, що перекося в структурі економіки України були сформовані історично. Радянська влада зробила акцент на розвиток у республіці таких галузей, як вугільна промисловість, чорна металургія, важке та електротехнічне машинобудування. У 1960–1980 рр. відбувся інтенсивний процес прирощення потужностей, що ще більше посилювало деформацію структури економіки України. У республіці, на яку припадало 2,6% території СРСР, за цей час було споруджено і будувалося майже 40% союзних атомних блоків [3, с. 8]. Основну частину економіки становили підприємства групи А (виробництво засобів виробництва, вугільної промисловості, металургії, машинобудування), тоді як частка галузей, що працювали на споживчий ринок, не перевищувала 29%, а у розвинутих країнах цей показник сягає 50–60% [3, с. 8].

Неефективність структури економіки посилювалась у 1994–1998 рр., що проявилось у зростанні питомої ваги технологічно відсталих “брудних” виробництв та енергетики, зменшенні високотехнологічного виробництва і виробництва товарів широкого вжитку. В результаті частка галузей, що виробляють проміжну продукцію чи енергетичні ресурси (чорна металургія, паливна промисловість, електроенергетика), зросла з 17,3% у 1991 р. до 51,6% у 1998 р., галузі, що виробляють кінцеву продукцію (машинобудування), зменшили свою частку у промисловому виробництві з 26,4% до 13,8% відповідно, продукція легкої промисловості в 1998 р. становила 1,4% у промисловому виробництві при 12,3% у 1991 р., а харчової промисловості – 15,2% при 24,4% у 1991 р. [4, 5].

Ключові галузі в Україні залишились фактично не пов'язаними між собою. Українське машинобудування використовує менше, ніж 20% продукції вітчизняної чорної металургії. Менше, як 1% його продукції спрямовується в чорну металургію, легку і харчову промисловість.

В 2009 р. ключовим елементом галузевої структури економіки залишається промисловість. Частка промислового виробництва у структурі ВВП у 2009 р. становила 34,1%. За станом на кінець 2009 р. частка металургії, хімічної промисловості, енергетики та паливної промисловості дорівнювала 45,9%. Частка найбільш прогресивної структуроутворюючої галузі – машинобудування – становила 12% ВВП та 10,6% в загальному випуску промислової продукції [6].

Аналіз галузей національної економіки за часткою у загальному випуску продукції, у валовому внутрішньому продукті засвідчив наявний структурний дисбаланс у переробній промисловості. Так, 38,6 % загального випуску продукції переробної галузі забезпечують 20,6 % валової доданої вартості [7].

Аналіз наслідків економічної кризи засвідчує, що вона найбільше вразила високотехнологічні галузі (електронну промисловість, радіопромисловість та ін.), що ще погіршило технологічну структуру національної економіки, а відповідно, актуалізує необхідність переходу на інноваційний тип розвитку, прискорення темпів розвитку в галузях, які належать до п'ятого і четвертого технологічних укладів.

Металургія, машинобудування та хімічна промисловість, які би могли бути локомотивом розвитку економіки й основними наповнювачами бюджету, працюють на морально і фізично застарілому обладнанні, відстають за темпами модернізації в інших країнах та найбільш чутливі до негараздів як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Експортоорієнтованість металургії та хімічних підприємств періодично слугує каталізатором обвалу гривні, несприятлива зовнішня кон'юнктура часто призводить до різкого падіння поставок продукції за кордон і, відповідно, до зменшення валютної виручки. Не може компенсувати ці провали внутрішній ринок, який через розвал багатьох підприємств є недостатньо розвиненим.

Неефективність структури економіки України негативно відображається на бюджетних надходженнях (табл. 1).

Проведений аналіз засвідчив й інші негативні тенденції та суперечності в трансформації структури національної економіки, зокрема: наростання технологічного консерватизму; значні відмінності за технологічними укладами в розрізі регіонів України, що дає підстави констатувати асиметрію технологічного розриву [8]; пасивність інвестування в оновлення технологічної бази національної економіки; скорочення кількості суб'єктів, що займаються інноваційною діяльністю (за даними Держкомстату України на 28% за останніх 10 років [7]); деформація відтворювальної структури, зокрема зростання споживчих витрат при одночасному зменшенні нагромадження основного капіталу; збільшення первинної частки доходів домогосподарств.

Таблиця 1

Галузева структура сплати податків до держбюджету в першому півріччі 2011 р.

Галузі	Податкові надходження, млрд. грн.	В % всіх податкових надходжень
1. Обробна промисловість:	23,1	24,9
– харчова промисловість	14,1	15,0
– машинобудування	3,2	3,4
– металургія	1,5	1,6
– хімічна промисловість	0,8	0,85
– інші галузі обробної промисловості	3,8	4,1
2. Видобувна промисловість	14,7	15,7
– видобуток нафти	5,6	6,0
– видобуток газу	2,6	2,8
– видобуток металевих руд	4,5	4,8
– інші галузі видобувної промисловості	2,0	2,1
3. Виробництво газу, електроенергії, води	8,0	8,5
4. Транспорт	5,9	6,3
5. Оптова і роздрібна торгівля	13,3	14,2
6. Будівництво	2,4	2,6
7. Інші види економічної діяльності	26,0	27,7
Всього:	93,7	100

Примітка. Сформовано за даними Державної податкової служби України.

Розрахунки базисних та ланцюгових індексів структурних зрушень, проведених творчим колективом кафедри державного і муніципального управління Тернопільського національного економічного університету при виконанні наукових досліджень за темою “Інституційне забезпечення структурних трансформацій в національній економіці” для оцінювання ефективності структурних зрушень у національній економіці України, зокрема: індексів структурних зрушень в інноваційній активності національної економіки; індексів структурних зрушень у впровадженні економічних та ресурсозберігаючих технологій; індексів структурних зрушень у споживчих витратах; індексів структурних зрушень у зовнішньоекономічній діяльності, а також базового та ланцюгового інтегральних індексів – засвідчили прямий вплив структурних зрушень на рівень економічної безпеки, на зростання рівня конкурентоспроможності національної економіки, на зростання темпів промислового виробництва і в кінцевому результаті на динаміку ВВП (табл. 2) [9].

Водночас виявлено, що цей вплив виражається вкрай низькими коефіцієнтами парної кореляції, що вказує на низьку інституційну спроможність органів державної влади стимулювати структурні зрушення відповідно до обраних цільових пріоритетів. Стійкий обернений зв'язок структурних зрушень, які характеризують соціальну ефективність, є ознакою того, що реформи, які проводились у національній економіці в період 2000–2009 рр., фактично не були достатньо соціально зорієнтованими.

Таблиця 2

Вплив структурних зрушень на ефективність національної економіки

Роки	БІСЗ	Національний дохід, млрд. грн.	Середньомісячна заробітна плата, грн.	Прожитковий мінімум, грн.	ВВП на одну особу в грн.	Глобальний індекс конкуренто- спроможності	Коефіцієнт макроекономічної безпеки	Індекс промислового виробництва	Темпи зростання ВВП (реального), у % до попереднього року
2000	1	128,7	230	270,1	2926,99	57	54,8	109,6	105,9
2001	0,863857	158	311	311,3	3651,69	59	55,6	114,1	109,2
2002	1,113719	185,1	376	342	4476,26	74	54	107	105,2
2003	1,026057	215,8	462	342	5208,92	77	60,5	115,8	109,6
2004	1,204589	274,2	590	362,2	5825,23	86	61,8	112,5	112,1
2005	1,089773	381,4	806	423	7498,56	84	63	103,1	102,7
2006	0,944362	472,1	1041	453	10099,2	69	73,9	106,2	107,3
2007	1,083595	623,3	1351	492	12592,0	73	67,2	110,2	107,6
2008	1,073632	845,6	1806	592	15409,8	73	65,6	96,8	102,1
2009	0,83497	897,7	1906	626	29269,9	81	60,2	89,5	96
	Коефіцієнт де- термінації	-0,2127562	-0,20235	-0,2032759	-0,41897	0,460338	0,060244	0,308722	0,418567

Примітка. Складено за Звітом про науково-дослідну роботу на тему “Інституційне забезпечення структурних трансформацій в національній економіці” (проміжний), 2010 р., УКРНТІ, Державний обліковий номер 0211U002239.

Структурні зміни, що відбувалися в національній економіці, мали стихійний характер у рамках впливу ринкових сил, однак вони надто повільні і недостатні, вимагають інституційної підтримки з боку держави.

Порушуючи проблему активізації структурної політики, зазначимо, що обов'язковими складовими успіху є наявність чіткого бачення цілей структурних змін, які пропонуються, пріоритетів планів їх реалізації, очікуваних соціально-економічних наслідків.

В Україні були спроби програмування процесів структурної трансформації економіки [11, 12, 13, 14], однак вони не були реалізовані.

Розглядаючи еволюцію концептуальних засад розробки Програм структурної перебудови національного господарства України, О. І. Білий справедливо вказує, що в усіх існуючих проектах Програм структурної перебудови економіки України акценти зроблені на оптимізацію галузевої структури економіки України. Доповнимо, що в підготовлених проектах Програм не достатньо приділено (або взагалі не приділено) уваги шляхам структурної перебудови економіки в напрямку оптимізації відтворювальної, секторальної, технологічної, зовнішньоекономічної структур економіки. Водночас основними недоліками розроблених документів є їх декларативність, "кулуарність", "закритість" проектів, недостатня фінансова забезпеченість, а головне – відсутність чітких критеріїв оптимізації структури.

Вирішення проблеми вдосконалення структури національної економіки вимагає чіткого визначення критеріїв її оптимізації, які би виступали орієнтиром при виробленні та реалізації структурної економічної політики, дали змогу об'єктизувати вплив державних інституцій, окреслити правильні напрямки структурних трансформацій.

В загальноприйнятому розумінні критерій виражає ознаку, на основі якої оцінюється факт, у даному конкретному випадку він є виразом ознак, сторін, аспектів, предметів, які дають змогу діагностувати вплив зміни структури економіки (структурних зрушень) на її ефективність, на досягнення відповідності структури національної економіки потребам і запитам суспільства. Одна справа, зорієнтувати структуру економіки на обслуговування внутрішнього ринку, інша – на формування експортоорієнтованої економіки, на кон'юнктуру світового ринку товарів і послуг. Критерії мають цілеорієнтуючий характер, оскільки саме через них виражаються ті кінцеві цілі, на які потрібно зорієнтувати механізм структурної корекції економіки.

З методологічної і прикладної точок зору вибір цілей, відповідно, критеріїв оптимізації структури національної економіки залишається не відпрацьованою в економічній літературі науковою проблемою. На наш погляд, її вирішення вимагає: по-перше, оцінки факторів, що обумовили деформації структури, структурні дисбаланси; по-друге, діагностики основних ризиків, що можуть порушити стійкість національної економіки; по-третє, окреслення цілей. При цьому варто врахувати, що поняття оптимальності, як визначає В. Паретто, виражає такий розвиток структурних зрушень в економіці, коли сукупні якісні та кількісні характеристики покращуються, а значить інтереси суб'єктів господарювання реалізуються і потреби задовольняються найкраще [10].

Базисом визначення критеріїв оптимізації структури будь-якої економіки має виступати обрана модель її розвитку. Виходячи з цього, оптимізація структури національної економіки має орієнтуватись на реалізацію стратегічного курсу України на: 1) побудову соціальноорієнтованої, інноваційної економіки як складової єдиного Європейського економічного простору; 2) на сталий розвиток; 3) на принцип полікритеріальності.

Попри всю дискусійність вибору цілей і структури національної економіки зазначимо, що об'єктивна необхідність її зміни диктується такими викликами, як: 1) потреба в задоволенні зростаючих потреб суспільства, зокрема населення, утвердження європейських стандартів життя; 2) потреба в зниженні ресурсомісткості економіки; 3) потреба в забезпеченні економічної безпеки (енергетичної, продовольчої тощо); 4) необхідність усунення дисбалансів регіонального розвитку, які

зумовлюють існування складних міжбюджетних відносин, слугують бар'єрами децентралізації управління, надання послуг на засадах субсидіарності.

В умовах відкритості економіки України, глобалізації, зростання ролі наднаціональних регуляторів та міжкраїнного переміщення наслідків фінансово-економічних криз зростає необхідність визначення країною свого місця і ролі в регіоні та на міжнародній арені загалом і зіставлення бажаних цілей із наявними ресурсами, пошуку союзників, орієнтування зовнішньої політики та "зовнішньої економіки" на посилення своїх переваг і отримання ресурсів для розвитку пріоритетних секторів у середині країни. Аналіз розвитку економіки України упродовж 20-ліття незалежності підтверджує, що "бродіння наосліп" породжує зростання зовнішнього боргу, секторальну вразливість економіки, зменшення золотовалютних резервів тощо. Зазначене вказує, що серйозним викликом для постановки питання про структурну корекцію національної економіки є необхідність адаптації її структури до глобального ринку.

Полікритеріальність означає:

- по-перше, використання декількох (ми пропонуємо п'яти найважливіших) критеріїв оптимізації структури національної економіки: 1) підвищення стандартів та якості життя до рівня країн ЄС; 2) зниження ресурсомісткості національної економіки; 3) максимізація інтегрального показника економічної безпеки; 4) скорочення розриву в рівнях економічного розвитку і бюджетних надходжень регіонів; 5) орієнтація на експорт структурних пріоритетів України;
- по-друге, вибір індикаторів щодо діагностики дотримання визначених критеріїв у динаміці;
- по-третє, розроблення одночасно кількох (в даному випадку п'яти) програм або варіантів програми структурної перебудови, орієнтованих на різні критерії і, відповідно, цілі (такий підхід означає селективний принцип формування програм і може використовуватись як елемент ситуаційного управління);
- по-четверте, вибір реалістичної програми, яка максимально враховує сукупність зазначених критеріїв, що можна розглядати як механізм реалізації структурної політики в рамках досягнення стратегічних цілей і стратегічного управління.

Індикатором за критерієм підвищення стандартів і "якості життя" можуть стати: підвищення (зниження) інтегрального індексу людського розвитку; зниження (підвищення) бідності; підвищення (зниження) індексу соціального виміру та його складових (індексу якості і безпеки життя, індексу К-суспільства, індексу людського розвитку). Формування соціальноорієнтованої економіки означає: досягнення раціонального рівня споживання для більшості населення, запобігання дефіциту споживчих товарів, соціалізація економічного середовища, розвиток соціальної сфери та відповідної ринкової інфраструктури, що має бути закладено у відповідну програму структурної корекції економіки, дотримання критерію підвищення рівня доходів переважної частини населення (діагностика за показниками частки оплати праці найманих працівників у ВВП¹).

У вітчизняній статистиці в макроекономічних оцінках підвищення стандартів життя оцінюється зростання доходів громадян, підвищення їх купівельної спроможності, збільшення заощаджень, покращення демографічної ситуації тощо.

Так, зокрема, діагностика успішності структурної трансформації економіки України за цими індикаторами засвідчила, що соціальні реформи, розпочаті в 2005 р., дали змогу здійснити докризове підвищення стандартів життя, зокрема: забезпе-

¹ Загальновизнаною у світовій практиці межею його порогового значення є 60% ВВП.

чити зростання частки ВВП, яка перерозподіляється через бюджет для забезпечення соціальних зобов'язань держави з 70,3 млрд. грн. у 2004 р. до 231 млрд. грн. у 2008 р., зростання купівельної спроможності громадян з 174 млрд. грн. у 2005 р. до 450 млрд. грн., збільшення заощаджень населення з 134 млрд. грн. у 2005 р. до 359 млрд. грн. у 2008 р. [3, с. 76].

Водночас, починаючи з 2009 р., узагальнюючий показник рівня життя – ВВП у розрахунку на одну особу – у фактичних цінах знизився з 20495 грн. у 2008 р. до 19832 грн. у 2009 р. Заборгованість із заробітної плати зросла з 668,7 млн. грн. у 2008 р. до 1188,7 млн. грн. у 2009 р. і 1473,3 млн. грн. у 2010 р. [3, с. 79].

Серед пріоритетних завдань структурної корекції національної економіки за критерієм підвищення якості і стандартів життя слід визначити такі: орієнтація на зростання частки видів діяльності, що пов'язані зі створенням та поширенням знань у ВВП; підвищення задоволення потреб споживачів у товарах і послугах на основі розвитку галузей, орієнтованих на споживчий ринок, зростання частки високотехнологічної продукції в загальному обсязі споживчого сектору, збільшення частки екологічних товарів і послуг у загальному їх обсязі.

Індикаторами відповідності структурної корекції економіки критерію зниження її ресурсомісткості можуть бути: а) показники підвищення ефективності ресурсоспоживання (матеріаловіддачі, капіталовіддачі, енергоефективності, фондівіддачі, екологоефективності); б) показники, що деталізують критерій зниження рівня ресурсоспоживання (одиничні показники – землемісткості, трудомісткості, енергоємності, фондомісткості); в) показники зрушень у структурі ресурсоспоживання економіки (лінійні і квадратичні коефіцієнти абсолютних і відносних структурних зрушень).

Додатково можуть бути використані індикатори, які відображають дотримання критеріїв раціональної структури національної економіки на основі зниження її ресурсомісткості, що ґрунтуються на врахуванні основних факторів впливу – науково-технічних, економічних, виробничих.

Вибір індикаторів успішності структурної трансформації національної економіки за критерієм підвищення економічної безпеки доцільно побудувати на основі Методики розрахунку економічної безпеки, затвердженої наказом Міністерства економіки України від 02.03.2007 р. № 60 [15, с. 55]. До них можна зарахувати групи індикаторів: а) макроекономічної безпеки (зміна відношення сальдо платіжного балансу країни у ВВП, зміна співвідношення експорту до імпорту, зниження / підвищення коефіцієнта покриття імпорту експортом високотехнологічного обладнання та ін.); б) фінансової безпеки (зміна відношення дефіциту (профіциту) державного бюджету до ВВП, зміна рівня перерозподілу ВВП через державний бюджет тощо); в) валютної безпеки (індекс зміни офіційного курсу гривні до іноземної валюти, обсяги валютних інтервенцій протягом певного періоду); г) боргової безпеки (зміна відношення зовнішнього боргу до ВВП, зміна відношення платежів з обслуговування зовнішнього боргу до експорту товарів і послуг, або розміру державного бюджету); д) зовнішньоекономічної безпеки (зміна коефіцієнта покриття імпорту експортом, зміна коефіцієнта відкритості національної економіки, зміна співвідношення між обсягами залученого капіталу над експортом вітчизняного капіталу, зміна енергоємності та матеріаломісткості експорту тощо); е) енергетичної безпеки (зменшення енергетичної складової у вартості товарів і послуг, зміна частки імпорту в енергопостачанні, зміна питомої ваги імпорту в обсягах споживання природного газу тощо); ж) інвестиційної безпеки (зміна співвідношення між обсягами національних та іноземних інвестицій, індекс інвестиційної активності та ін.); з) науково-технологічної безпеки (зміна частки підприємств, що впроваджують інновації, зміна питомої ваги видатків бюджету на науку, зміна частки інноваційної продукції тощо).

Аналіз зміни індикаторів макроекономічної безпеки України за 2000–2010 рр. (табл. 3) свідчить, що зміни в структурі економіки негативно відобразились на зниженні валового нагромадження капіталу, яке в 2010 р. становило 19,76% від ВВП при пороговому значенні >25%, зниженні співвідношення експорту до імпорту (0,90 в 2010 р. при пороговому значенні >1,0%), зростанні негативного сальдо платіжного балансу (– 1,91% в 2010 р.) при порогових значеннях не менше (– 1%).

Таблиця 3

Індикатори стану макроекономічної безпеки України за 2000–2010 рр.

Роки	Валове нагромадження капіталу в % до ВВП (не менше 25%)	Рівень тонізації, не більше 30% ВВП	Співвідношення експорту до імпорту, не менше 1	Співвідношення темпів зростання продуктивності праці і доходів населення, не менше 1	Темпи падіння ВВП, не менше 3%	Відношення сальдо платіжного балансу України до ВВП, %, не менше (– 1)	Коефіцієнт покриття імпорту експортом високотехнологічного обладнання, не менше 1	Баланс державного сектору, в % до ВВП, $\geq -2,5\%$	Відношення обсягів ВВП на одну особу до середньосвітового значення, %, не менше 100%
2000	23,10	47,0	1,09	1	105,9	4,7	0,70	0,6	16,0
2004	34,25	28,0	1,14	0,89	112,1	10,6	0,64	3,4	64,0
2008	35,01	39,0	0,85	0,88	102,1	–7,2	0,47	–1,4	63,0
2009	19,99	35,0	0,96	0,86	84,9	–1,7	0,80	–4,1	20,4
2010	19,79	34,0	0,90	0,94	104,2	–1,91	0,82	–5,9	21,0

Примітка. Складено на основі даних НБУ України, Міністерства фінансів України, Рахункової палати України.

Індикатори оцінки впливу структурної трансформації економіки в контексті забезпечення збалансованого розвитку регіонів можуть бути представлені групами показників, які виражають: характер і повноту розкриття “точок зростання” у стратегіях соціально-економічного розвитку регіонів, можливостей забезпечення функціонування регіону як суб’єкта розвитку; обґрунтованість визначених пріоритетів трансформації структури регіональної економіки, врахування локальних трансформаторів структури економіки; врахування конкурентних позицій регіону. Основними індикаторами результативності структурних реформ у регіоні мають стати: показники зміни стану та структури економіки того чи іншого регіону, показники змін у структурі поселень, в якості і комфортності життєвого простору, показники розвитку потужностей виробничої і соціальної інфраструктури, показники, що засвідчують покращення або погіршення соціального розвитку та забезпечення населення регіону. В якості узагальнюючих слід розглядати зростання валового регіонального продукту на душу населення, показники, що засвідчують підвищення рівня використання економічного потенціалу регіону, збільшення частки власних доходів у бюджеті області, району, міста. Остання є особливо актуальною, адже співвідношення податкових надходжень і міжбюджетних трансфертів у структурі доходів зведених місцевих бюджетів у 1999–2009 рр. змінилось на користь останніх. Так, частка міжбюджетних трансфертів зросла, за даними Міністерства фінансів України та Державного казначейства України, з 18% у 1999 р. до 47% у 2009 р.

Розробка орієнтованих на світовий ринок пріоритетів структурних зрушень в економіці України вимагає вибору системи таких індикаторів їх діагностики, які ле-

жать; з одного боку, в площині оцінки економічного потенціалу України, з іншого – оцінок змін у глобальному середовищі і на світових ринках. Можна згодитися із застереженнями Є. Савельєва і С. Юрія, які зазначають, що при цьому слід виділяти стратегічних діючих осіб та геополітичні центри [1, с. 68].

Враховуючи геополітичне положення України, її ресурсний потенціал та кон'юнктуру світового ринку товарів і послуг за критерієм адаптації до глобального ринку в структурній політиці, можна вибрати декілька цілей:

- орієнтація на експорт структурних пріоритетів України (посилення темпів зростання і збільшення частки галузей, попит на продукцію яких має перспективу серйозного зростаючого попиту);
- структурні зрушення на користь галузей аграрного сектору економіки на основі прогнозування попиту на продукти;
- скорочення частки енергоємних видів економічної діяльності в умовах зростання цін на енергоресурси на основі їх прогнозу;
- переорієнтація у виробництві й експорті продовольства з експорту сільськогосподарської сировини на виробництво та експорт готової продукції;
- нарощування наукомісткої продукції, що має попит на світовому ринку та достатній потенціал для її виробництва в Україні її експорту.

Узагальнюючи, зазначимо, що проблема структурного реформування економіки України вимагає серйозного інституційного забезпечення. Запропоновані методологічні підходи до вибору критеріїв і пріоритетів структурної корекції (перебудови) національної економіки потребують напрацювань у сфері прогнозування та моделювання як структури економіки, так і економічного зростання. Окремих досліджень вимагає проблема вироблення інтегральних індикаторів для зваження результатів полікритеріального моделювання змін у структурі національної економіки, що може стати предметом подальших досліджень.

Література

1. *Структурні реформи економіки: світовий досвід, інститути, стратегія для України: моногр.* / О. І. Амоша, С. С. Аптекар, М. Г. Білопольський, С. І. Юрій [та ін.]; ІЕПНАН України. – Тернопіль : ТНЕУ, 2011. – 848 с.
2. *Європейська комісія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ekrstat.eu/ropa/eu>.*
3. *Уроки незалежності // Український тиждень. – 2011. – № 33. – Серп.-верес.*
4. *Народное хозяйство Украины в 1991 году : стат. ежегод. – К. : Техника, 1992. – 511 с.*
5. *Статистичний щорічник України за 1998 рік / Держкомстат України ; за ред. [О. Г. Осауленка] ; відп. за вип. В. А. Головка. – К. : Техніка, 1999. – 576 с.*
6. *Україна в цифрах. 2009 рік : стат. щоріч. / за ред. О. Г. Осауленка. – К. : Держ. під-во "Інформаційно-аналітичне агентство", 2010. – 567 с.*
7. *Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.*
8. *Економіка України: втрачене десятиліття 1999–2008 рр. // Дзеркало тижня. – 2010. – № 51.*
9. *Звіт про науково-дослідну роботу на тему "Інституційне забезпечення структурних трансформацій в національній економіці" (проміжний), 2010 р., УКРНТІ, Державний обліковий номер 0211U002239.*
10. *Паретто В. Компедіум по общей социологии / В. Паретто ; [Госуд. ун-т "Высшая школа экономики"]; / А. А. Зотов – [2-е изд.]. – М. : Изд. дом ГУВШЭ, 2008. – С. 41.*

11. Програма структурної перебудови економіки України на середньостроковий період. 2001–2004 роки : [проект] – К., 2000. – 49 с. (+ додатки).
12. Програма структурної перебудови економіки на середньостроковий період. 1999–2003 роки : [проект] – К., 1998. – 74 с. (+ додатки).
13. Програма структурної перебудови економіки України на період до 2015 року : (концептуальний варіант) [проект]. – К., 2001. – 72 с.
14. Інноваційна модель структурної перебудови економіки України на період до 2015 року : [проект]. – К., 2005. – 19 с.
15. Методика розрахунку економічної безпеки : затв. наказом Міністерства економіки України від 2.03.2007 р., № 60.